

Firbladet

Årgang 19 – nr 2 – 2006

ISSN 0804 - 2403

Utgitt av Norsk Botanisk Forening,
Østlandsavdelingen

Innhold:

Redaksjonelt	side 2
NBF – ØLA: Ekskursjonsprogram 2006	side 3
Ny hjemmeside for NBF – ØLA	side 7
Skruehavgras <i>Ruppia cirrhosa</i> i Oslo og Akershus	side 8

• Redaksjonelt

Da vi satt og jobbet med forrige utgave av Firbladet – nærmere bestemt i begynnelsen av februar – lå det et hvitt og tykt teppe over det ganske Østland, og våren virket nokså fjern, for å si det mildt. Når vi nå – i midten av april – opplever at snøen fremdeles laver ned, er det vel lov å være en liten smule utålmodig?

Riktignok har vi allerede gjort et par observasjoner av noen spede hestehover i grøftekanten, men de forsvant igjen...

I denne utgaven av Firbladet presenterer vi årets turprogram. Ekskursjonskomiteen har satt sammen et spennende program med mer en tjue utflukter, og det er både heldagsturer, ettermiddagsturer, helgeturer og en ukestur å velge blant, så finn fram kalenderen og plott dem inn!

Det er vel en kjensgjerning at Østlandsavdelingens hjemmesider ikke har blitt oppdatert så ofte som vi hadde ønsket. Og statiske hjemmesider som ikke blir fulgt opp, vil heller ikke bli besøkt så ofte. Dette har vi lenge ønsket å gjøre noe med, og først nå har vi endelig «fått ut finger'n» og satt i gang med dette arbeidet. Vi har

opprettet et eget domene, slik at nettadressen skal bli litt lettere å huske, og arbeidet med å fylle sidene med aktuelt stoff, er så vidt i gang, selv om det i skrivende stund foreløpig ikke er publisert. Men noe er altså på gang... Les mer om dette på side 7.

Vår trofaste bidragsyter Anders Often har i denne utgaven av Firbladet tatt for seg en brakkvannsplante som nok de færreste har fått med seg, nemlig skruhavgras. Den er fremdeles å finne ved Sanddrettet innerst i Hallangspollen i Frogn kommune, men ellers ikke så mange andre steder i vårt område – selv om Gyldendals store nordiske flora (Mossberg) omtaler den som «ganske vanlig». Dem om det. Se side 8.

... og bare så det er sagt; vi er fremdeles mottakelige for mer stoff til bladet. Når du i løpet av kommende sesong skulle oppdage en botanisk liten godbit, så fortell oss gjerne om det! Det behøver ikke å være så mange ordene – alt er av interesse.

Da gjenstår det bare å ønske våre lesere en RIKTIG GOD SOMMER!
... når den tid kommer.

Ansvarlige redaktører:
Per Madsen – 932 11 946
Dag Viggo Nilsen – 932 43 910
firbladet@floranor.net

• Norsk Botanisk Forening – ØLA: Ekskursjonsprogram 2006

(Turene 14., 24. og 31. mai og 11. juni arrangeres av Naturhistorisk museum)

Søndag 30. april. Tidlige vårplanter på Ullern: Turen går først mot Ullern skole, mens turen videre er avhengig av floraens utvikling. Frammøte på Åsjordet stasjon på Kolsås-banen kl 10.15. Turledere: Tore Berg (tlf. 975 03 649 eller 22 85 17 48 (Botanisk Museum)) og Ivar Holtan (ivar.holtan@vegvesen.no, tlf. 22 10 52 11 (p) / 24 05 80 90 (a)).

Lørdag 13. mai. Vårplanter i parken rundt landbrukshøgskolen i Ås (blant annet tre arter av gullstjerne). Frammøte utenfor Landbruksmuseet kl 10.45. (Tog fra Oslo S kl 09.48 er på Ås stasjon kl 10.15.) Turleder: Anders Often (anders.often@nina.no, tlf. 64 94 04 32 (p)).

Søndag 14. mai. Denne dagen kan vi henge oss på en tur arrangert av Naturhistorisk museum. Det blir gatevandring på Ola Narr og rundt Tøyenbadet, ledet av Vesla Vetlesen (som ga ut «Osloflora» i fjor). Frammøte ved trappa til Botanisk Museum kl 13.00.

Tirsdag 16. mai. Inventeringstur langs stranda fra Lysaker til Skøyen. Vi håper å finne blant annet trefingersildre *Saxifraga tridactylites*, oslosildre *S. osloënsis* og smånøkleblom *Androsace septentrionalis*. Frammøte på Lysaker stasjon kl 17.15. Turledere: Tore Berg (tlf. 975 03 649 eller 22 85 17 48 (Botanisk Museum)) og Anders Often (anders.often@nina.no, tlf. 64 94 04 32 (p)).

Lørdag 20. mai. Til den «nyåpnede» øya Østre Bolærne i Nøtterøy (Vestfold). Det er landsmøte for Norsk Botanisk Forening på Østre Bolærne denne helga (19.–21.), og vi planlegger en ekskursjon lørdag slik at vi ikke opptar ferjeplasser for landsmøtedeltakerne. Ferja *M/S Noresund* (som tar 38 passasjerer) går fra Fiskebrygga i Tønsberg kl. 11.00, og tilbake fra Bolærne kl. 16.00 (ferjeturen tar 55 min.). Pris: foreløpig ukjent. (Gratis parkering ved Færder vg. skole avd. Teie). Kontaktperson: Tore Berg (tlf. 975 03 649 eller 22 85 17 48 (Botanisk Museum)). For sikkerhet om ferjeplass til og fra Østre Bolærne: ring infotelefon 815 21 770.

Onsdag 24. mai. Naturhistorisk museum arrangerer kveldsvandring i Botanisk hage, ledet av Brita Stedje, med tema «Blomstrende busker og trær». Frammøte ved trappa til Botanisk museum kl. 18.00.

Onsdag 31. mai. På nytt kveldsvandring i Botanisk hage, arrangert av Naturhistorisk museum. Kristina Bjureke tar for seg temaet «Blomster og bier, vann og vind – pollinering». Frammøte ved trappa til Botanisk museum kl. 18.00.

Søndag 11. juni. Natur og kultur på Hovedøya. Kristina Bjureke og Leidulf Mydland (NIKU) leder omvisning på øya i Naturhistorisk museums vår-program. Frammøte ved brygga på Hovedøya kl.10.10 (båt fra Vippetangen kl 10.05 – etter ankomst av buss nr 60). Niste er nødvendig.

Onsdag 14. juni. Ekebergskrånings nordside. Inventeringstur til en rest av natur der det vokser mattestarr *Carex pediformis*, og det kan være håp om å finne igjen musrumpe *Myosurus minimus*. Frammøte i busslomma i Ekebergveien ved inngangen til Ekeberg Camping kl 18.00. Turleder: Jan Wesenberg (jan.wesenberg@nhm.uio, tlf 908 88 683).

Søndag 18. juni. (Dette er i år **Villblomstenes dag**, og denne turen inngår her.) Fellestur med «Maridalens Venner» og «Skiforeningen» for å oppleve skjøtselsetinget kulturmark i Nordmarka: Blankvannsbråten, Slakteren og Svartor. Frammøte ved Kobberhaughytta kl 12.00. (Adkomst fra Sørkedalen eller Tryvann.)

Etter dagens program blir det ekstratur til Nedre Blanksjø for om mulig å finne igjen brunmyrak *Rhynchospora fusca*. Turleder: Tor Øystein Olsen (maridalensvenner@mobilpost.no, tlf. 906 84 145).

Søndag 25. juni. Orkidétur til Slåttemyra, Nittedal, sammen med «Maridalens Venner» og «Nittedal Historielag». Foruten å beskue all blomsterprakten, legges det vekt på å vise fram forskjellen i arter og dominans på skjøttet (slått) og uskjøttet myr, og på myrflate og myrkant. Frammøte der skogsbilvegen kommer inn på myra i nordøst, kl 12.00. (Adkomst fra Movatn stasjon eller Sørli skole (Nittedal). Turleder: Tor Øystein Olsen (maridalensvenner@mobilpost.no, tlf. 906 84 145).

Søndag 2. juli. Til Bogstad, der vi legger hovedvekt på parkplanter, og håper å finne vadderot *Phyteuma spicatum* i blomst, kvitfrytle *Luzula alba*, parkrapp *Poa chaixii* og kanskje skyggesvingel *Festuca heterophylla*; og

starrsummer med blant annet blærestarr *Carex rhynchophylla* og blærestarrhybrider. Frammøte på P-plassen ved Bogstad gård kl 11.00 (T-bane 2 (til Østerås) fra Jernbanetorget kl 10.34 er på Røa kl 10.49; buss nr. 41 herfra kl 10.59 er på Bogstad gård kl 11.05.) Turledere: Tore Berg (tlf. 975 03 649 eller 22 85 17 48 (Botanisk Museum)) og Ivar Holtan (ivar.holtan@vegvesen.no, tlf. 22 10 52 11 (p) / 24 05 80 90 (a)).

Lørdag 8. juli. Tur til Kløvstadhøgda på Brøttum i Ringsaker. Kløvstadhøgda naturreservat ble opprettet i 2002 og ligger mellom 300 og 400 m o.h., med flott utsikt sørover Mjøsa. Reservatet har større intakte bestander av alm-lindeskog og lågurtgranskog, og deler av det er registrert som kalkskog. Det er også sørvendt berg og rasmark i tilknytning til reservatet. Frammøte på Vea hagebruksskole ved rv 213, 2 km nord for Moely, kl. 12.00. Turledere: Jannicke Haug (tlf. 977 47 710) og Stig Horsberg (shorsbe@online.no, tlf. 996 14 716).

Fredag 14. juli – fredag 21. juli. Sommertur til Tinn og Rauland (Vinje). Som i 2004 og 2005 arrangeres sommerturen også i år til dette blomsterrike området i Telemark, da det fortsatt er mange interessante lokaliteter å oppsøke. Turen tas også med i Telemark Botaniske Forenings turprogram. Som tidligere år venter vi blant annet å finne områdets karakterart, vadderot *Phyteuma spicatum*, og årets blomst 2006 i Telemark, søterot *Gentiana purpurea*, i fin blomstring. Det blir ellers å oppsøke artsrike skoglier, myrer, kilder, og setervoller og annet kulturlandskap. Som tidligere år blir det innkvartering på Rjukan Fjellstue, ved riksvegen 10 km vest for Rjukan sentrum. Prisen blir, også som tidligere, ca. 420 kr pr. døgn (dobbelrom) for kost og losji (overnatting, frokost, lunsjpakke, middag). Ankomst til middag på Rjukan Fjellstue om kvelden fredag 14., avreise fredag 21. etter frokost. Vi regner med å forflytte oss til ekskursjonsmålene med privatbiler og spleise på reiseutgiftene. For den som ønsker å være med bare på deler av ekskursjonen, er det muligheter for det, bare si fra ved påmeldingen. **Påmeldingsfrist: 15. mai**, til turleder Tore Berg tlf. 22 85 17 48 (Botanisk Museum) eller 975 03 649, eller til Kåre Homble (k.homble@online.no, tlf. 926 96 375).

Lørdag 22. juli. Skjervungsfjellet nordøst for Synnfjell (nord i Nordre Land, tidl. Torpa kommune). Turen vil gå til den rike sørskranningen på sørvestsida av Skjervungsfjellet, med berg og rasmarker. I rasmarkene vokser det bl.a. skjeggklokke *Campanula barbata*. Frammøte på den vesle parkeringsplassen på oversida av veien på nordøstsida av Synnfjorden,

ca. 700 m nordvest for utløpet, kl 12.00. (Det er plass til seks biler på P-plassen, men det er også mulig å parkere i vegkanten.) – UTM: (WGS) NN 478 776 (kartet «Synnfjell», 1717 II). Turlleder: Jan Wesenberg (jan.wesenberg@nhm.uio, tlf. 908 88 683). De som ønsker å delta, kan gjerne si fra på forhånd for å avtale skyss. NB: Bratt terreng, men ikke klating!

Lørdag 12. august. Ekskursjon i Trysil. Det har vært kjent to lokaliteter for finnmarkspors *Ledum palustre* i Trysil; den ene er dyrket opp, og et av målene for ekskursjonen er å finne igjen den andre. Ellers håper vi blant annet også å få se de andre østlige myrartene blokkevier *Salix myrtilloides*, som i Sør-Norge kun vokser i Trysil, og åkerbær *Rubus arcticus*. Frammøte ved Trysil kirke kl 11.30. Turlleder: Trond Østby (tr-ost@frisurf.no, tlf. 957 20 984).

Søndag 13. august. Oppfølgingstur til inventeringsturen langs stranda fra Lysaker til Skøyen den 16. mai. Frammøte på Lysaker stasjon kl 11.00. Turledere: Tore Berg og Anders Often.

Lørdag 19. august. Tur til Hedmarksvidda og Åstdalen, spesielt for å inventere kalkområder, samt å se på vegetasjonen ved og i noen vann (kasterive kan tas med). Turen blir en oppfølging av fjorårets tur i området. Frammøte til høyre for Esso-stasjonen ved E6 i Brumunddal kl 10.00. Dersom det er noen som melder sin interesse på forhånd, kan det være mulig å gjøre turen til overnattingstur, med fortsettelse av inventeringen neste dag. Meld fra til turlleder: Torbjørn Horsberg Kornstad (horskorn@online.no, tlf. 62 35 55 93 (p) / 907 33 123).

Søndag 27. august. Sykkeltur til Bjørnsjøen. Frammøte på P-plassen, Hammeren i Maridalen kl 11.15. (Buss 54 mot Kjelsås går fra Jernbanetorget kl 10.35 og er på Skibakken kl 10.56; buss 51 videre mot Maridalen går fra Skibakken kl 11.03 og er på Hammeren 11.10.) Herfra sykler vi til Bjørnholt. På ønskelista står bl.a. lakrismjelt *Astragalus glycyphyllos*, skogflatbelg *Lathyrus sylvaticus* og myrkråkefot *Lycopodiella inundata*. Turlleder: Tor Øystein Olsen (maridalensvenner@mobilpost.no, tlf. 906 84 145).

Søndag 3. september. Kryptogamtur til Grua i Lunner, med hovedvekt på moser, men kanskje er det også fin sopptid. Spesielt oppsøkes tungmetallholdig berg og rike myrer i tilknytning til disse. Frammøte på Hadeland

Bergverksmuseum ved Grua stasjon kl 11.30. (Tog fra Oslo S kl 10.27 er på Grua kl 11.30. Om du kommer med bil fra Oslo, er det avkjøring fra rv 4 like før en tunnel, 10 km nord for Harestua.) Turleder: Arne Pedersen (arne.pedersen@vox.no, tlf. 22 37 00 40 (p)).

~ ~ ~

Ruderatturer. Turleder: Tore Berg (tlf. 22 85 17 48 (Botanisk Museum) eller 975 03 649). Turene blir sannsynligvis holdt som vist nedenfor, men dette avhenger av om vi kan komme inn på fabrikkområdet på Hurum på oppsatt dato. Kanskje kan turen til Hurum bli allerede 16. september, slik at Moss eller Fredrikstad besøkes 23. september. Ta derfor kontakt med turlederen før 16. september!

Lørdag 16. september og søndag 17. september. Til Moss og Fredrikstad.

Søndag 24. september. Til Hurum.

~ ~ ~

Ekskursjonskomiteen ønsker alle velkommen på tur!

**• Ny hjemmeside for
NBF – ØLA**

Østlandsavdelingens hjemmeside har ikke alltid blitt oppdatert så ofte som mange har ønsket, og dermed har den heller ikke blitt benyttet som mye som nyhetsmedium for medlemmene. Styret har i lengre tid diskutert saken og det har vært et sterkt ønske om å få en mer dynamisk hjemmeside som blir oppdatert kontinuerlig. Den gamle hjemmesiden har vært plassert på universitetets server og adressen har vært lang og

kronglete, slik at få (om noen) har maktet å huske den. Vi har derfor ønsket å ha en mye enklere URL (nettadresse) som er lett å huske. Siden ligger nå på et såkalt web-hotell, og det vil derfor også bli enklere å oppdatere innholdet når vi slipper å gå via UiO.

I skrivende stund har vi ikke rukket å få lagt ut noe stoff, men det vil skje i løpet av få dager – så følg med!

Den nye nettadressen til ØLA er:
www.nbf-ostland.no.

• **Skruehavgras *Ruppia cirrhosa* i Oslo og Akershus**

Anders Often, Måltrostveien 11,
1430 Ås.

E-post: anders.often@nina.no

Innledning

Strandsonen i Oslofjorden er hardt presset av nedbygging, og brakkvannsområder er i tillegg ekstra utsatt da dette er en sjelden naturtype og i tillegg en naturtype som ofte blir sett på som velegnet for utbygging fordi det skal forholdsvis lite utfylling til for å få flate og fine byggetomter. I denne artikkelen belyses dette ved å se på forekomster i Oslo og Akershus for én utsatt brakkvannsart, nemlig skruehavgras. Dette er motivert ut fra funn av en stor forekomst av arten ved Sanddrettet innerst i Hallangspollen (Often & Svalastog 2005).

Hallangspollen

Det er ganske rik flora innerst i Hallangspollen. Ved registrering her i forbindelse med planer om et utvidet småbåtopplag (Often & Svalastog 2005) ble det i alt funnet 310 arter av karplanter, blant annet regionalt interessante arter som slakkstarr, vårbendel, taglstarr og norsk asal. Likevel var nok den mest interessante

forekomsten den store populasjonen av skruehavgras *Ruppia cirrhosa*. Den vokste mest på 1,5–2,0 m dyp på nordsiden av brakkvannsområdet Sanddrettet. Det var særlig store mengder av skruehavgras ved bryggene lengst ute på nordsiden. Av andre brakkvannsarter og marine karplanter fantes kun ålegras. Skruehavgras ble første gang funnet i Sanddrettet av Per Sunding i 1958 (Tabell 1). Det er ganske sikkert den samme populasjonen som også ble funnet i 2005.

Skruehavgras i Oslo og Akershus

Basert på herbariebelegg er skruehavgras opp gjennom alle år kun funnet 9 steder i Oslo og Akershus (Tabell 1). Det er nesten bare gamle funn. Det er kun ved Sanddrettet at arten er funnet etter 1939 (Tabell 1).

Tabell 1

Funn av skruehavgras i Oslo og Akershus. Fra Botanisk museum, Oslo (O).

- (1) Asker: udenfor Brønøen. 12.08.1883. H. Torgersen (O). Brønøen. 24.08.1921. A. Landmark (O)
- (2) Asker: Langaaren. 21.08.1895. S.O.F. Omang (O)
- (3) Asker: Saltvand v/Nesøen i Asker. 14.09.1913. I. Jørstad (O). Nesøen. 12.08.1932. B. Lyng (O)
- (4) Asker: Leangen. 18.09.1939. Elling Strand (O)
- (5) Bærum: in sinuad Sandvigen. S. C. Sommerfelt (O)

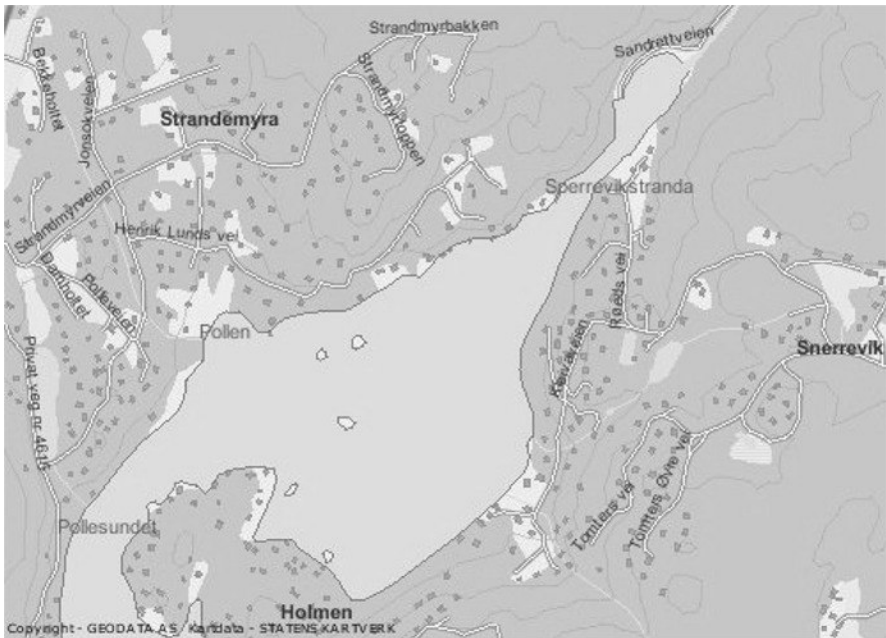
- (6) Bærum: Snarøen. M. N. Blytt (O).
- (7) Frogn: Håøya, pollen Håøya gård. 20.08.1932. Per Størmer (O)
- (8) Frogn: Hallangspollen. 01.09.1958. Per Sunding (O). Sanddrettet innerst i Hallangspollen, store mengder på 1 m dyp ved flytebrygge. NM_{WG}925,199. 0 m o.h. 12.07.2005. Anders Often (O)
- (9) Oslo: Christiania. M.N. Blytt (O)

Kort diskusjon

Det er helt sikkert at det har gått hardt utover brakkvannsfloraen i Oslo og Akershus. A. Blytt (1870) skriver om skruerhavgras: «Saltvand ei sj.». Dette antyder at den tidligere var noe vanligere, selv om den neppe vokste veldig mange steder da det aldri har

vært mange brakkvannsområder i indre Oslofjord. Til sammenligning er arten for eksempel kun funnet 8 steder i Halland (4 % av rutene; Georgson et al. 1997).

Det er i alt funnet 11 arter av karplanter i saltvann og brakkvann i Norge (Elven 2005; for liten vasskrans er det to varieteter og hybridene mellom skruerhavgras og småhavgras er funnet én gang). Alle er flerårige, og alle er enfrøbladete arter i de fire ganske nært beslektede familiene froskebitfamilien, tjønnaksfamilien, vasskransfamilien og ålegrasfamilien.

Skruerhavgras *Ruppia cirrhosa* er en utsatt brakkvannsart som fremdeles er å finne i store mengder innerst i Hallangspollen i Frogn kommune.

Alle artene, unntatt stivt havfruegras *Najas marina* er funnet i Indre Oslofjord. Nedbygging av strandsonen, og i særdeleshet brakkvann i denne regionen, har vært intens, og presset denne plantegruppen sterkt. Dette gjør Sanddrettet i det minste regionalt sett verdifullt.

De gamle funnene av skruehavgras er kanskje tapt, men det er jo håp om at den kunne finnes fortsatt, i alle fall på Brønnøya og Håøya, selv om den ikke ble funnet ved et noe ufullstendig søk på begge steder i 2005. Skruehavgras vokser i ganske dypt brakkvann (A. Blytt (1870) skriver: «saltvand») – så den burde derfor ikke være den mest utsatte av brakkvannsartene.

Litteratur

Blytt, A. 1870. *Christiania Omegns Phanerogamer og Bregner med Angivelse af deres Udbredelse samt en Indledning om Vegetationens Afhængighed af Underlaget*. Utgivet efter Foranstaltning af det akademiske Collegium som Univ. - Prog. for 2det Sem. 1870 ved Professor Dr. F. C. Schübeler. 103 s.

Georgson, K. et al. 1997. Hallands flora. SBT, Lund, 798 s.

Elven, R. (red.). 2005. *Johannes Lid og Dagny Tande Lid. Norsk Flora. 7. utgåve*. Det Norske Samlaget, Oslo, 1230 s.

Often, A. & Svalastog, D. 2005. Naturfaglige undersøkelser i området Sanddrettet - Holteberget, Frogn kommune. NINA-notat.

~ ~ ~

Skruehavgras hører kanskje ikke til blant våre mest fotogene plantearter, og det har derfor vært vanskelig å finne et godt bilde av denne nokså sjeldne skapningen. Det finnes imidlertid representative tegninger i Lids *Norsk flora* (7. utg.) s. 872 og dessuten i Mossbergs *Store nordiske flora* (1995) s. 513.

Red.

En liten ting til helt på tampen:

Styret i ØLA har planer om å opprette en «mailingliste» med medlemmer som ønsker informasjon på e-post. Det kan dreie seg om turer, møter og andre arrangementer som kan være av interesse for flere. Hvis du ønsker å stå på en slik liste, kan du sende en melding til:

styret@nbf-ostland.no

Du må gjerne også sende oss beskjed om arrangementer som du tror kan være av allmenn interesse for ØLAs medlemmer, så vil vi videreformidle informasjonen.

Hilsen styret i ØLA

B

Retur: NBF – ØLA, Botanisk museum, NHM, Postboks 1172 Blindern, 0318 Oslo

Styret i Østlandsavdelingen:

Bjørn H. Smevold

leder

spiny1000@yahoo.co.uk
951 94 245

Anders Often

nestleder

anders.often@nina.no
64 94 04 32 / 73 80 51 02

Jonny Løe

sekretær

jonnyloe@online.no
917 59 090

Per Madsen

naturvernansvarlig

per.madsen@broadpark.no
932 11 946

Siw Gjøsund

siw.gjosund@spydeberg.kommune.no
402 33 116

Jan Wesenberg

jan.wesenberg@nhm.uio.no
908 88 683

Ane Vollsnes

ane.vollsnes@umb.no
913 26 836

Nina Bråten

(kontaktopplysninger
mangler foreløpig)

Dag Viggo Nilsen

dagvn@broadpark.no
932 43 910

ØLAs hjemmeside:

www.nbf-ostland.no

Stoff til Firbladet kan sendes til:

firbladet@floranor.net